

Електронне наукове фахове видання "Державне управління: удосконалення та розвиток" включено до переліку наукових фахових видань України з питань державного управління

ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ
удосконалення та розвиток

№ 11, 2011 [Назад](#) [Головна](#)

УДК 339.92:330.9 (477.87)

*М. П. Сорока,
к.е.н., докторант,
Чорноморський державний університет імені Петра Могили*

ІНСТРУМЕНТИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ТРАНСКОРДОННОГО СПІВРОБІТНИЦТВА РЕГІОНІВ УКРАЇНИ

Обґрунтовано Європейське територіальне співробітництво щодо досягнення гармонійного й сталого розвитку, інтеграція територій ЄС на основі досвіду. Удосконалено фінансово-економічні інструменти підтримки транскордонного співробітництва.

Substantiates the European Territorial Co-operation to achieve harmonious and sustainable development, the integration of EU territories, based on experience. Improved financial and economic instruments to support the CBC.

Ключові слова: європейська інтеграція, регіон, соціально-економічний розвиток, транскордонне співробітництво, фінансово-економічний інструмент.

Keywords: European integration, region, socio-economic development, cross-border cooperation, financial and economic instruments.

Вступ

Дослідження активізації транскордонного співробітництва регіонів України є вкрай важливою і актуальною темою. Насамперед, актуальність визначається об'єктивними умовами активізації європейського інтеграційного процесу на континенті, а також низкою чинників внутрішнього характеру розвитку регіонів України. Необхідність підвищення ефективності транскордонного співробітництва регіонів України зумовлено як соціально-економічним розвитком регіонів країни, так і активізацією зовнішньої політики України на регіональному, міжрегіональному рівнях.

Аналіз останніх наукових досліджень.

Вагомий внесок у розробку наукових положень з питань регіоналістики у контексті транскордонних студій внесли провідні вітчизняні вчені, а саме: Бельський П., Будкін В., Варналії З., Долішній М., Кіш Є., Макогон Ю., Мікловда В., Мілашовська О., Слава С., Дяченко Б., Чужиков В. та інші - зокрема, у працях вчених розкрито специфіку становлення і розвитку транскордонного економічного співробітництва незалежної України із регіонами ЄС.

Проблематиці транскордонного співробітництва присвячені роботи відомих закордонних вчених: Андерсена М., Гарта М., Гетне В., Гранберга О., Вардомського Л., Горзелака Г., Куцаб-Бонк К., Барані Б., Газди Л., Маргулікової О., Федана Р., Гудака В., Леври Н. та інших.

Постановка завдання

- обґрунтувати Європейське територіальне співробітництво щодо досягнення гармонійного й сталого розвитку, інтеграція територій ЄС на основі досвіду;
- вдосконалити фінансово-економічні інструменти підтримки транскордонного співробітництва.

Результати

Програмно-цільове планування в країнах ЄС здійснюється на двох рівнях: програми, які розробляються на національному рівні державами-членами ЄС, програми Європейського Союзу, так звані ініціативи співтовариства. У фінансовому вимірі більше 90% коштів акумулюється на реалізацію програм, ініційованих на національному рівні, а ініціативи власне ЄС із 12 програм періоду визначених на період 1998-2006 років, поступово скорочуються. Реформи 1989-1993 років внесли значні корективи щодо програм та їх фінансування. На період 1988-2006 рр. було визначено 6 цілей структурних фондів, а вже на 2000-2006 рр. цілі були зменшені до трьох.

До так званих "проблемних" регіонів були зараховані лише ті, показники яких, так би мовити, відповідали чітко визначеним критеріям, а саме, це регіони з рівнем ВВП на душу населення нижче середнього по ЄС; з мінімумом зайнятості населення в певних галузях економіки; з більшою часткою зайнятості населення у сільському господарстві, ніж в інших регіонах державах-членах ЄС; з високим рівнем безробіття; із стійким негативним сальдо міграції.

Питанням програмування соціально-економічного розвитку прикордонних регіонів Європейський Союз приділяв чимало уваги і докладав багатьох зусиль. Не тільки з метою подолання бідності чи когезії, вирівнювання, але із стратегічної точки були розроблені спеціальні програми співтовариства. На сьогодні працюють лише чотири програми, започатковані ЄС: INTERREG, URBAN, EQUAL, LEADER. З-поміж цих програм: URBAN, яка спрямована на підтримку інтегрованого розвитку міських територій; EQUAL, – метою якої є формування рівності та припинення усіх форм дискримінації на ринку робочої сили; LEADER, спрямованої на стимулювання розвитку сільських територій через відповідні програми, і саме програма INTERREG є важливою для розробки спільних програм соціально-економічного розвитку прикордонних регіонів України (INTERREG III є самим значним проектом Співтовариства, який перерозподіляє 4.875 мільярдів євро [9, с. 163]).

Регіональна політика в структурі ЄС посідала і нині посідає провідне місце і з погляду фінансування, головною метою якого є вирівнювання регіональних диспропорцій, а також у контексті посилення ролі і значення регіонів Європи насамперед щодо прийняття політичних рішень. 18 лютого 2004 року Європейська комісія ухвалила важливий з погляду єврорегіонального розвитку документ "Нове партнерство для єднання в розширеній Європі: конвергенція, конкуренція, співпраця" [9] на 2007 – 2013 роки, згідно з яким на реалізацію з 2007 року трьох чітко визначених пріоритетів регіональної політики (конвергенцію, регіональну конкурентоспроможність та поліпшення рівня зайнятості населення, європейське територіальне співробітництво) спрямовано 336,2 млрд євро.

Мета *конвергенції* (комплексне поняття в сенсі зближення не тільки різних економічних систем та нівеляції відмінностей між ними) – вирівнювання диспропорцій між регіонами та країнами, підтримка слабозрозвинутих регіонів, де ВВП на мешканця менше, ніж 75% середнього по ЄС. Країни, де ВВП менше, ніж 90% від середнього в ЄС, отримуватимуть додаткове фінансування на програми у галузі транспортної інфраструктури і захисту довкілля (78% від загального бюджету). Визначено чотири основні напрями стосовно додаткового фінансування на регіональному та міжрегіональному рівнях: модернізація виробництва; формування і розвиток галузевої інфраструктури, вихід на ринок, захист довкілля; розвиток продуктивних сил; налагодження ефективної діяльності у сфері державного адміністрування [9].

Регіональна конкурентоспроможність та підвищення рівня зайнятості населення. На це буде спрямовано 18% від загального бюджету. Пріоритет надаватимуть двом сегментам – регіональному та національному. Регіональні програми спрямовуватимуться на підтримку регіонів щодо економічних змін промислового сектору, міських і сільських територій, посилюючи їхню конкурентну спроможність і привабливість, допомагаючи населенню пристосуватися до

економічних змін. Політика ЄС за посередництва державних програм сконцентрована переважно на конкурентоспроможності через реалізацію стратегій, що стосуються інновацій, продуктивності, поліпшення доступу до світових послуг, а також охорони довкілля і попередження ризиків.

Європейське територіальне співробітництво. Досягнення гармонійного й сталого розвитку, інтеграція територій ЄС на основі досвіду Інтеррег щодо підтримки транскордонного та міжрегіонального співробітництва (на це виділяється 4% від загального бюджету). Теоретично і практично транскордонна співпраця має охоплювати всі прилеглі внутрішні та зовнішні регіони, повітряні та морські кордони. Мета співробітництва – розв'язання органами місцевого самоврядування спільних проблем у таких сферах, як розвиток міст і сіл, малих і середніх підприємств.

Отже, одним з головних стратегічних напрямів регіональної політики ЄС, за умов зміцнення та розширення Європейського Союзу, на 2007 – 2011 роки визначено конвергенцію. На цей напрям спрямовуватиметься близько 78,5% коштів (264 млрд євро): 177,8 млрд євро – до регіонів, де ВВП нижче 75% середнього по ЄС; 22,14 млрд євро – до статистичних регіонів; 62,99 млрд євро – через Когезійний фонд; 1,1 млрд євро – на спеціальну програму для найвіддаленіших зовнішніх регіонів [9].

Друге місце за видатками посідає регіональна конкурентоспроможність та підвищення рівня зайнятості населення – 17,2% (близько 57,9 млрд євро): 48,31 млрд євро – для регіонів, які знаходяться поза конвергенцією; 9,58 млрд євро – для поступового запровадження в регіонах, згідно з пріоритетним напрямом № 1 (сприяння структурному розвитку відсталіх регіонів, тобто надання допомоги регіонам, де показник ВВП на одну особу менш ніж 75% ВВП у середньому по ЄС).

Третє місце за видатками належить європейському територіальному співробітництву – 3,94% (близько 13,2 млрд євро): 4,7 млрд євро – на транскордонне співробітництво; 1,6 млрд євро – на зовнішні кордони; 6,3 млрд євро – на транснаціональне співробітництво; 0,6 млрд євро – на мережу зв'язків [9].

На період 2007 – 2013 років програми міжрегіонального та транскордонного співробітництва країн – членів ЄС та країн, що межують з ЄС, реалізовуватимуться за новою програмою “Нове партнерство для єднання в розширеній Європі: конвергенція, конкуренція, співпраця” саме у контексті європейського територіального співробітництва.

Згідно нової програми ІЄСП на період 2007-2013 рр. визначено чотири головні цілі транскордонного співробітництва:

- сприяння економічному і соціальному розвитку в регіонах по обидва боки спільних кордонів,

- спільна робота щодо вирішення спільних проблем у таких сферах, як навколишнє середовище, охорона здоров'я, попередження та боротьба з організованою злочинністю,

- гарантування ефективних і безпечних кордонів,

- сприяння місцевій транскордонній “між людській” діяльності [4].

Згідно основних базових документів так званої євросоюзової східної політики, Європейський Союз надає цілеспрямовану фінансову підтримку розвитку транскордонного співробітництва. Для забезпечення конкурентоспроможності прикордонних регіонів ЄС пропонує набір інструментів. Відповідно до Послання Європейської Комісії до Європарламенту та Ради ЄС “Прокладаючи шляхи до нового інструменту сусідства”, оприлюдненого 1 липня 2003 р. було розпочато реформування програм зовнішньої допомоги ЄС транскордонного спрямування [2]. Першим кроком у цьому напрямі стало запровадження *програм сусідства*, що поєднували в собі інструменти використання структурних фондів ЄС (Інтеррег) і програм передвступної допомоги (Фаре) з одного боку, та програм зовнішньої допомоги (Тасіс, Кардс) з іншого боку.

В рамках кожної із програм були створені органи управління - *Спільний моніторинговий комітет* здійснює нагляд за реалізацією стратегії та фінансовими умовами проектів, *Відбірний комітет* відповідає за відбір проектів, *Спільний технічний секретаріат* забезпечує проведення адміністративних заходів. Координацію роботи представників України в органах управління програм здійснює Міністерство економіки України.

За результатом розгляду проектних пропозицій в рамках програм сусідства “Україна-Польща-Білорусь”, “Україна-Угорщина-Словаччина”, CADSEIS, Представництво Європейської Комісії в Україні у 2006 році було запропоновано “новий підхід” фінансування проектів, який передбачає:

- збільшення мінімального рівня бюджету одного проекту до 450 тис. євро;

- встановлення гнучкого підходу до визначення обсягу внеску українських учасників: можливість скорочення обсягів до 10% бюджету проекту та визначення видів співфінансування в кожному конкретному випадку.

З урахуванням “нового підходу” фінансування проектів 20 грудня 2006 року були схвалені відповідні зміни до Спільного програмного документу. Після проведення спільного конкурсу за напрямом “укріплення транскордонного інституційного співробітництва, підвищення якості людських ресурсів” було затверджено перелік проектів, які були рекомендовані до фінансування (серед них три проекти за участю українських партнерів обсягом близько 655 тис. євро).

20 березня 2007 року Спільним технічним секретаріатом Програми було оголошено конкурс на подання заявок (загальним обсягом – біля 4 млн. євро з бюджету Європейського фонду регіонального розвитку та 4,78 млн. євро з бюджету Tacis) за наступними пріоритетами:

- підвищення конкурентоспроможності прикордонних територій через модернізацію та розвиток прикордонної інфраструктури.

- розвиток інституційного та між-людського транскордонного співробітництва, включаючи безпеку кордонів ЄС [4].

Європейська політика сусідства визначає транскордонне та регіональне співробітництво як важливий чинник розбудови відносин між Європейським Союзом та його країнами-сусідами. Планом дій Україна – ЄС передбачено, що новий Європейський інструмент сусідства та партнерства надаватиме допомогу Україні, в тому числі у сфері транскордонного та міжрегіонального співробітництва між Україною та державами-членами ЄС [1; 3].

Принципи транскордонного співробітництва України з центральноєвропейськими державами – повноправними членами ЄС, загалом, визначають основоположні документи Європейського Союзу щодо політики нового сусідства після розширення Євроспільноти. Передусім це наступні документи - Послання Європейської Комісії

“Розширена Європа – Сусідні країни: Нова структура відносин з нашими східними та південними сусідами” (The Commission Communication: Wider Europe –

Neighborhood: A New Framework for Relations with our Eastern and Southern Neighbors) від 11 березня 2003 року [7] та Послання Європейській Комісії “Прокладаючи шлях для запровадження нового Інструмента регулювання відносин з країнами-сусідами” (The Commission Communication: Paving the Way for a New Neighborhood Instrument) від 1 липня 2003 року [5]. Перший документ передбачає формування біля нових зовнішніх кордонів розширеного Євросоюзу добросусідського середовища та смуги процвітання, безпеки, миру і співробітництва. Друге Послання Єврокомісії визначає ключові завдання транскордонного співробітництва ЄС із новими сусідами, в т. ч. Україною, та два етапи впровадження фінансових та інших інструментів його підтримки.

Відповідно до Регламенту Європейського Парламенту та Ради ЄС від 24 жовтня 2006 року №1638 запроваджується окремий компонент Європейського інструменту сусідства та партнерства – програми транскордонного співробітництва на 2007 – 2013 бюджетні роки, що передбачатиме [6]:

- визначення розвитку прикордонної інфраструктури основним завданням програм;

- формування спільного бюджету для всіх учасників-партнерів за відповідними програмами;

- програмування діяльності за відповідними програмами на весь термін впровадження (7 років);

- рівні умови участі всіх партнерів у відповідних програмах, створення спільних органів прийняття рішень.

Загальний бюджет компоненту транскордонного співробітництва складає на сьогодні близько 1,1 млрд. євро.

Згідно нових пріоритетів та відповідно розроблених завдань співпраці, Україна братиме участь у наступних програмах:

“Україна – Польща – Білорусь” (Волинська, Закарпатська, Львівська області – основні регіони; Рівненська, Тернопільська області – додаткові регіони; індикативний бюджет – 186,201 млн. євро);

“Україна – Угорщина – Словаччина – Румунія” (Закарпатська, Івано-Франківська області – основні регіони; Чернівецька область – додатковий регіон; індикативний бюджет – 68,638 млн. євро);

“Україна – Румунія – Молдова” (Чернівецька та Одеська області – основні регіони; Івано-Франківська, Тернопільська, Хмельницька та Вінницька області – додаткові регіони; індикативний бюджет – 126,718 млн. євро);

“Чорне море” (включаючи також басейн Азовського моря) – АР Крим, Донецька, Запорізька, Миколаївська, Одеська, Херсонська області та місто Севастополь; індикативний бюджет – 17,306 млн. євро) [6].

Європейська Комісія на період 2007-2013 років чітко визначила наступні суми на реалізацію конкретних програм, проектів.

По-перше, це 1.300 млн. євро (у середньому приблизно 43 млн. євро на рік) зосереджується на сприяння вдосконаленню системи управління. Передбачається надавати підтримку, додатково до звичайних для кожної країни асигнувань, тим країнам-партнерам, що досягли найбільших успіхів у реалізації узгодженого плану реформ, визначеного у відповідному Плані дій з ЄС. Щодо оцінки прогресу виконання (визначених у широкому контексті) управлінських аспектів Планів дій, таке фінансування буде виділятися додатково до асигнувань, передбачених для цієї країни, з метою підтримки основних елементів реформ. Це допоможе урядам, що впроваджують реформи, покращити сприйняття процесу реформ громадянами їхніх країн.

По-друге, це 2.700 млн. євро (в середньому приблизно 100 млн. євро на рік) для Інвестиційного фонду сусідства, створеному на основі Механізму для Євро-середземноморських інвестицій та партнерства (Facility for Euro-Mediterranean Investment and Partnership) для підтримки надання позик міжнародними

фінансовими установами у країнах-партнерах ЄПС. Цей фонд надаватиме грантову підтримку позикової діяльності таких установ як ЄІБ (у контексті нового мандату щодо надання зовнішніх позик), ЄБРР, а також, можливо, фінансових установ країн-членів ЄС з питань сприяння розвитку відповідно до схвалених Європейським Союзом пріоритетних напрямків.

Очікується, що такий фонд зможе збільшити у чотири-п'ять разів обсяги їхнього спільного грантового фінансування інвестиційних проектів у пріоритетних галузях країн-партнерів ЄПС згідно з Планами дій. Конкретна допомога у вигляді грантового фінансування з боку країн ЄС до Трастового фонду на додаток до внеску Європейської Комісії є свідченням політичної підтримки Європейським Союзом поглибленої Європейської політики сусідства. Якщо країни ЄС зможуть зібрати підтримку, яка б дорівнювала коштам, що виділяються Європейською Комісією, такий Фонд мав би у своєму розпорядженні значні фінансові ресурси для пільгового кредитування. До управління таким Трастовим фондом планується залучити всіх його учасників відповідно до рівня зроблених ними внесків та узгодженості їхньої політики в цьому регіоні з ЄПС [4].

У відповідності до вимог Європейської Комісії, нові програми сусідства на 2007-2013 роки мають наступні особливості:

- a, діяльність за певним напрямом програмується на декілька років;
- b, програмування здійснюється на рівних умовах і створюються єдині спільні структури для прийняття рішень з розвитку співробітництва як на внутрішніх, так і на зовнішніх кордонах ЄС;
- c, для всіх учасників програм створюється спільний бюджет фінансування проектів;
- d, за рахунок інвестиційного компоненту програм акцент робиться на розвиток прикордонної інфраструктури.

Документ "Транскордонне співробітництво. Стратегічний документ, 2007- 2013 роки. Індикативна програма на 2007- 2010 роки. Інструмент європейського сусідства і партнерства — нові можливості для України" передбачає стратегічні рамки допомоги ЄС для транскордонного співробітництва на зовнішніх кордонах Європейського Союзу, згідно з Інструментом європейського сусідства і партнерства на 2007-2013 роки та Індикативною програмою для цього ж співробітництва на 2007-2010 роки. Адаптована транскордонна співпраця на зовнішніх кордонах ЄС є ключовим пріоритетом як для Європейської політики сусідства [4].

Прийняття Інструменту європейського сусідства і партнерства (ІЄСП) значно збільшило обсяг транскордонного співробітництва і кількісно, і якісно. Опираючись на попередній досвід імплементації програм ТАСІС та Meda, пропозиції щодо посилення транскордонного співробітництва (ТКС) були визначені у ряді Комюніке Комісії в 2003 та 2004 роках, включені у пропозицію Комісії щодо ІЄСП у вересні 2004 року і впроваджені в ІЄСП, затверджений Радою і Парламентом.

Індикативна програма визначає індивідуальні програми транскордонного співробітництва, що будуть фінансуватися ЄС, включаючи географічну прийнятність, та подає особливі цілі, які можуть вирішуватися партнерами програми в рамках вищезгаданих чотирьох ключових цілей, а також очікувані результати, показники й можливі ризиками. І насамкінець, визначені індикативні фінансові асигнування для кожної з програм ТКС на 2007-2010 роки (а також заплановані асигнування для програмного періоду на 2010-2013 роки). Загальне фінансування ЄС, визначене у цій Індикативній програмі на 2007-2010 роки, складає 583,28 млн. євро [4;6].

Фінансування програм транскордонного співробітництва ІЄСП здійснюється з двох джерел: з фінансових асигнувань самого ІЄСП у обсязі, визначеному статтею 29 Регламенту щодо ІЄСП, та з Європейського фонду регіонального розвитку у обсязі, визначеному у статті 18 Регламенту, яка окреслює головні положення щодо Європейського фонду регіонального розвитку, Європейського соціального фонду та Фонду гуртування (регламент про Структурні фонди). Ці два різні джерела фінансування спільно представлені у бюджетній категорії Розділу 4 річних бюджетів ЄС (з двома підкатегоріями, що відповідають ІЄСП та ЄФРР). Обидва джерела фінансування роблять внесок у кожну з програм транскордонного співробітництва, яка тут описана, а також можуть використовуватися по обидва боки зовнішнього кордону для взаємовигідної діяльності.

Всесторонні обговорення стосовно того, які критерії повинні застосовуватися на практиці, відбувалися під час підготовки до затвердження двох регламентів, і асигнування, запропоновані в даному стратегічному документі, максимально відображають ці обговорення. На цій основі загальне фінансування, доступне для програм транскордонного співробітництва ІЄСП на 2007-2010 роки, складає 583,28 млн. євро, з яких 274,92 млн. євро - ІЄСП, а 308,36 млн. ЄФРР. На період 2011-2013 років передбачено ще 535,15 млн. євро (252,23 млн. ІЄСП, 282,93 млн. - ЄФРР), що підлягає середньостроковому перегляду цієї стратегії та прийняття Індикативної програми на 2011-2013 роки [4;6].

Відповідно до нового передбаченого в ІЄСП підходу підтримка транскордонного співробітництва на зовнішніх кордонах ЄС буде проводитися шляхом фінансування, згідно з зовнішніми та внутрішніми розділами бюджету ЄС, з метою проведення діяльності з ТКС по обидва боки зовнішнього кордону ЄС. Низка важливих нововведень визначена у самому Регламенті щодо ІЄСП, наприклад, спосіб, у який зовнішнє та внутрішнє фінансування поєднується у рамках ІЄСП, забезпечення децентралізованого програмування й імплементація самими місцевими партнерами.

Висновки

Загалом програми транскордонного співробітництва ІЄСП впроваджують новий підхід з *інтегрованим фінансуванням*, програмуванням та управлінням, який має на меті суттєво покращити управління програмами та підвищити ефективність імплементації ТКС вздовж зовнішніх кордонів ЄС. Очікується, що повністю спільні та інтегровані проекти будуть впроваджуватися між учасниками з регіонів партнерських країн та держав-членів. Партнерські країни і держави-члени відіграватимуть однакову роль у процесі прийняття рішень, підготовці, імплементації та моніторингу діяльності. Таким чином, ключові очікувані результати програми загалом повинні містити:

- ефективну та вчасну імплементацію спільних програм транскордонного співробітництва;
- ефективне досягнення загальних цілей, визначених у цьому документі, та дотримання особливих пріоритетів місцевих партнерів у кожному прикордонному регіоні й активізація залучення місцевих зацікавлених сторін;
- забезпечення заходів для покращення координації між місцевими, регіональними та національними планами розвитку, забезпечення реалізації відповідних та ефективних проектів транскордонного співробітництва для отримання вигоди по обидва боки зовнішніх кордонів ЄС;
- внесок, у середньо- та довгостроковій перспективі, у покращення добробуту, стабільності та безпеки вздовж зовнішніх кордонів Союзу шляхом посилення співробітництва та контактів через кордони.

Література:

1. Інформаційна довідка щодо Європейського інструменту сусідства і партнерства // <http://me.kmu.gov.ua>
2. Повідомлення Європейської Комісії. "Прокладаючи шлях для запровадження нового Інструмента відносин з країнами-сусідами" - Brussels, 1 липня 2003 р. COM (2003) 393 final.
3. Повідомлення Європейської Комісії для Ради ЄС та Європарламенту про посилення Європейської політики сусідства. – Брюссель, 4 грудня 2006 р. COM(2006) 726 final. – С.17-19.
4. Програмування допомоги ЄС для країн ІЄСП <http://www.enpi-programming.eu/wcm/index.php>
5. Прокладаючи шлях до нових інструментів розвитку сусідських відносин. – Режим доступу: http://www.delukr.cec.eu.int/ua/eu_and_country/bilateral_relations.htm
6. Регламент (ЄС) № 1638/2006 Європейського Парламенту і Ради від 24 жовтня 2006 року, що встановлює загальні положення щодо Інструменту європейського сусідства і партнерства.
7. Розширена Європа – Сусідні країни. Нова структура відносин з нашими східними та південними сусідами. Повідомлення Європейської Комісії для Ради та Європейського Парламенту. – Режим доступу : http://www.delukr.cec.eu.int/ua/eu_and_country/bilateral_relations.htm
8. Шолох Ю.М. Транскордонне співробітництво в контексті розвитку транспортно-логістичної системи на українсько-угорському прикордонні / Шолох Ю.М. // Перспективи транскордонного економічного співробітництва. Határon átvélt együttműködés gazdasági perspektívája. A Nyiregyházi Főiskola Gazdasági és Társadalomtudományi Kar. (Матеріали міжнародної конференції з питань транскордонного економічного співробітництва. Факультет Економіки та Суспільних Наук Ніредьгазького Інституту, Угорська Республіка). Ніредьгаза, 2010. - С.162-167.
9. Strategic Development Programme for the Carpathian Euroregion Interregional Association. Nyiregyhaza, 2009.

Стаття надійшла до редакції 28.09.2011 р.

ТОВ "ДКС Центр"